

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ОПЕРАЦІЙНИМ ПРИБУТКОМ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

В ринкових умовах, коли в Україні відбуваються структурні зміни в економіці, особлива увага приділяється процесу формування фінансових результатів. В останній час значення прибутку і процесу управління ним значно зросло, так як швидкоплинні зміни в економіці вимагають від підприємств розширеного відтворення, оновлення процесу виробництва, прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Операційний прибуток відображає багатопланову систему економічних зв'язків на сучасному етапі розвитку суспільства, що впливає на конкурентоздатність продукції і підприємства. За даними статистики, головна роль у формуванні прибутку підприємств харчової промисловості належить саме операційному прибутку, частка якого є найбільш вагомою в загальній сумі балансового прибутку.

Проблема формування операційного прибутку завжди знаходилася у центрі уваги українських та зарубіжних вчених – економістів. Цим питанням присвячені роботи вітчизняних науковців: І.О. Бланка, М.А. Болух, Ф.Ф. Бутинця, Є.В. Мниха, В.М. Івахненка, С.Ф. Покропівного, О.О. Орлова, М.Я. Коробова, Г.В. Савицької, В.О. Мец, В.В. Прядко, М.Г. Чумаченко, В.І. Івашенка та інших. Варто відзначити, що питання аналізу операційного прибутку знайшли своє відображення у працях закордонних вчених: А.А. Аткинсона, М.І. Баканова, І.Т. Балабанова, Р.Д. Банкера, С.Б. Барнгольца, А.В. Калини, В.В. Ковальова, Р.С. Каплана, Т. Скоуна, Р. Шмалензі, В.О. Швандара та інших. У роботах цих авторів висвітлюються питання організації та управління фінансовими результатами, актуальні проблеми організації та управління операційним прибутком підприємств в ринкових умовах господарювання. В той же час, враховуючи динамічність зовнішнього і внутрішнього середовища функціонування суб'єктів господарювання, питання удосконалення управління операційним прибутком є актуальним і сьогодні.

Досліджуючи економічні літературні джерела, можна зустріти різні підходи до трактування сутності поняття “операційний прибуток”. Такі економісти як М.А. Болух, В.З. Бурчевський, М.І. Горбатюк розглядають прибуток від операційної діяльності як перевищення валового прибутку та іншого операційного доходу над операційними витратами (адміністративними витратами, витратами на збут, іншими операційними витратами). За твердженням вченої Л.Т. Олейнікової, операційний прибуток – важлива характеристика діяльності підприємства. Він визначає конкурентоздатність та потенціал ділового співробітництва, оцінюючи якість гарантованих економічних інтересів самого підприємства і його партнерів у фінансовому і виробничому відношенні. Фінансовий стан підприємства залежить від його уміння одержувати необхідний прибуток. На думку Ю.Б. Кашубіної прибуток від операційної діяльності визначається як сукупний обсяг прибутку від реалізації продукції й прибутку від іншої операційної діяльності. Дослідивши наявні визначення, можна підсумувати, що операційний прибуток – це прибуток від основної діяльності підприємства, тобто виробництва та реалізації продукції, робіт, послуг.

Більш повно, чим прибуток, характеризують остаточні результати господарювання показники рентабельності, тому що їх величина відображає співвідношення ефекту з вкладеним капіталом або спожитими ресурсами. Зокрема, рентабельність операційної діяльності – свідчить про ефективність операційних витрат, пов'язаних з формуванням виробничої собівартості, загальногосподарським управлінням, збутовою діяльністю та іншими операційними витратами. Ці витрати безпосередньо беруть участь у виготовленні та реалізації продукції і створюють прибуток від операційної діяльності, а показник рентабельності показує суму прибутку, одержану в розрахунку на 1 грн. цих витрат (табл. 1).

Таблиця 1

*Рентабельність операційної діяльності підприємств харчової промисловості України**

Показники	Роки				
	2011	2012	2013	2014	2015
Результат від операційної діяльності, млн. грн.	11686,3	17032,1	16773,2	16637,3	13351,6
Витрати операційної діяльності, млн. грн.	276780,6	267898,4	272829,2	325194,4	443313,2
Рівень рентабельності (збитковості), %	4,2	6,4	6,1	5,1	3,0

Довідка: *Сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

Наведені у таблиці 1 статистичні дані надають можливість зробити висновок, що рівень рентабельності операційної діяльності підприємств харчової промисловості протягом останніх трьох років має тенденцію до зниження. Це свідчить про те, що витрати від операційної діяльності зростають швидшими темпами ніж операційний прибуток. За останні п'ять років найнижчий рівень рентабельності був у 2015 році – 3,0 %, а найвищий у 2012 році – 6,4 %. Також негативним в діяльності підприємств харчової промисловості є зниження з кожним роком розміру операційного прибутку (майже на 20 % у 2015 році в порівнянні з 2014 роком).

Наведені в табл. 1 дані дають підстави стверджувати, що доходи і витрати, які формують операційний фінансовий результат (прибуток або збиток) підприємства є специфічним об'єктом управління, а також у сучасних умовах розвитку ринкового господарства потребують особливої уваги як з боку держави, так на рівні підприємства.

Система управління операційним прибутком є важливим сегментом усієї системи управління підприємством, її організаційне забезпечення інтегровано із усією організаційною структурою управління. Така інтеграція дає змогу

знизити загальний рівень управлінських витрат, забезпечити координацію дій системи управління прибутком з іншими системами управління суб'єкта господарювання, підвищити комплектність і ефективність контролю за реалізацією ухвалених рішень.

Управління операційним прибутком включає наступні складові: аналіз операційного прибутку минулих періодів, управління операційними доходами, операційними витратами, податками, операційними активами, персоналом, який зайнятий в операційній діяльності підприємства, операційними ризиками та планування формування операційного прибутку. Контроль в управлінні цим прибутком важливий для всіх зазначених складових: попередній, поточний і заключний.

Основними завданнями управління операційним прибутком є:

1. Виявлення резервів збільшення прибутку за рахунок нарощування обсягів та оптимізації структури і асортименту реалізованої продукції.
2. Виявлення резервів нарощування прибутку за рахунок оптимізації постійних і змінних витрат, обґрунтування облікової політики підприємства, цінової політики, податкової політики.
3. Оцінювання прибутковості виробничої і комерційної діяльності.
4. Визначення підприємницького ризику.
5. Зміцнення конкурентних позицій підприємства за рахунок підвищення ефективності розподілу і використання прибутку.

Щоб постійно забезпечувати зростання операційного прибутку, треба шукати невикористані можливості його збільшення, тобто резерви зростання. Резерви виявляються на стадіях планування та безпосереднього виробництва продукції і її реалізації. Визначення резервів збільшення прибутку базується на науково обґрунтованій методиці розроблення заходів із їх мобілізації.

Важливою складовою процесу управління операційним прибутком є його планування. Планування операційного прибутку – це процес визначення операційного прибутку майбутнього періоду діяльності підприємства за допомогою визначених методів: екстраполяції (передбачає застосування трендового аналізу за результатами динаміки маржинального, валового та операційного прибутку за декілька періодів), прямого розрахунку (прибуток розраховується за окремими видами продукції множенням обсягу продукції одного виду на прибуток від реалізації її одиниці), нормативного (за умови наявності на підприємстві визначеної норми прибутку на власний капітал, на операційні активи або на одиницю реалізованої продукції), цільового формування прибутку (базується на попередньо визначеній потребі у фінансових ресурсах, які формуються за рахунок операційного прибутку), прогнозування грошового потоку (розроблення плану надходження та витрачання коштів у результаті операційної діяльності підприємства), факторного моделювання (визначається інтенсивність дії факторів, які мають вплив на прибуток від операційної діяльності), CVP (дозволяє визначити обсяги виробництва беззбиткової діяльності та планового рівня операційної діяльності). Управління операційним прибутком також базується на використанні елементів операційного лівериджу та врахуванні впливу їх змін на результати фінансової діяльності підприємства.

Під час планування прибутку від операційної діяльності важливо визначити точку беззбитковості, яка відповідає такому обсягу продажу, за якого надходження від реалізації продукції дорівнюють витратам на виробництво і реалізацію цієї продукції. Якщо рівень обсягу продажу нижчий від точки беззбитковості, виробляти такий товар не вигідно, збитково. Кожна одиниця товару, продана в зоні, що знаходиться вище за точку беззбитковості, збільшує прибуток.

Отже, управління операційним прибутком підприємств харчової промисловості є процесом розробки та прийняття управлінських рішень стосовно всіх основних аспектів його формування та передбачає наявність комплексної системи дій для забезпечення розробки взаємопов'язаних управлінських рішень. Управління операційним прибутком охоплює велику кількість трансакцій, які виконуються на різних етапах руху грошових коштів, що надійшли від реалізації продукції, послуг, робіт, і забезпечують отримання чистого прибутку. У зв'язку з цим основною метою управління прибутком є оптимізація грошових надходжень та витрат, виявлення резервів та їх мобілізація, а основними шляхами збільшення операційного прибутку є нарощування обсягів виробництва, зниження собівартості реалізованої продукції, розумна цінова та асортиментна політика, оптимізація постійних витрат, підвищення якості продукції.